

FIGYELŐ

A Könyvtártudományi Főbizottság. A Magyar Tudományos Akadémia 1954 márciusában az I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya keretében életre hívta a *Könyvtártudományi Főbizottságot* s ezzel a bibliográfiai, írás-, könyv-, nyomdászati-, sajtó- és könyvtártörténeti, könyvtártani és dokumentációs kutatás irányítását szervezett formában akadémiai feladattá tette.

A főbizottság egyéves fennállása a felszabadulás tizedik évfordulójával esik egybe. Könyvtáraink 1945. évi állapotára gondolva érthető, hogy a tudományos munka kérdéseinek felvetése csak a helyreállítás és újjászervezés évei után kerülhetett napirendre. Az Akadémia — amely egyes könyvtártudományi munkálatokat 1952 óta támogatásban részesített — könyvtáraink és kutatóink eddigi kezdeményeinek fontosságát értékelte a főbizottság megalakításával. De bizonyára mérlegelte azokat a nem múlt jelentségű alkotásokat is, amelyekkel nagynevű elődök a XIX. század második felében megalapozták a magyar könyvtártudományt. Munkásságuk a századforduló után méltó folytatás nélkül maradt. Ebből a nézőpontból tekintve a főbizottságra több évtized elmulasztott munkája vár.¹

Milyen tapasztalatokat szerzett a főbizottság egy év alatt és hogyan ítéli meg közvetlen és távolabbi feladatait : ezek azok a kérdések, amelyekre itt a teljesség igénye nélkül, vázlatos áttekintésben feleletet kívánunk adni.²

A feladatoknak az a távlati terve, amelyet a főbizottság 1954 tavaszán nagykönyvtáraink közreműködésével kidolgozott,³ annak feltételezésére épült, hogy az Akadémia támogatásán kívül a tudományos könyvtárak munkatervükben is tudnak a könyvtártudományi témákra időt biztosítani (a főbizottság az összmunkaidő 4—5 százalékának tudományos munkára fordítását ajánlja). Ez több könyvtárban be is következett, de nem mindenütt. A távlati terv (illetőleg az abból alakuló ötéves terv) végrehajtása csak úgy remélhető, ha a főbizottság a könyvtárak által tudományos munkára tervezett időmennyiséget is a közös célok szolgálatába tudja állítani. A gondolat-

¹ KÓHALMI Béla : *A magyar könyvtártudomány feladatai*. MTA Nyelv- és Irodalomtud. Oszt. Közleményei VI/3—4. 353—378. p.

² A főbizottság 1954. évi működéséről szóló jelentést a MTA Nyelv- és Irodalomtud. Oszt. Közleményei VII/1—2. száma közli (164-9. p.). Tájékoztatásul szerepeljen itt az 1954-es — csonka — év néhány adata : Hét ülést tartott, tagjainak száma jelenleg tizenegy. A fontosabb témák : feladatkörének meghatározása ; a magyar könyvtártudomány távlati terve ; a tudományos könyvtárak 1953/54. évi könyvtártudományi munkássága és tervei ; a Magyar Könyvszemle ; könyvtártudományi aspirantúra ; könyvkiadási kérdések ; célhittámogatások ; az 1945—1954. évi nemzeti bibliográfia és a nemzeti folyóiratbibliográfia szabályzata. Kidolgozott és megvitatott öt szakvéleményt. Elbírált tizenegy könyvtártudományi tárgyú dolgot s ezek közül prémiumban részesített kilencet.

³ Ismertetése : KÓHALMI Béla i. m. 368—376. p.

menetből több tanulság szűrhető le. Először is az, hogy sürgős teendő a könyvtárak közötti (tudományos) együttműködés megszervezése. Számos fontos bibliográfiai és egyéb kiadványnak ez ki nem kerülhető feltétele (pl. mindenfajta együttes címjegyzékek). Az együttműködést bizottsági üléseken csak megalapozni lehet; a végrehajtáshoz a könyvtárak közvetlen és tevékeny érintkezése szükséges. Továbbá: a főbizottság terve bizonyos önzetlenséget kíván a könyvtáraktól, a helyi jelentőségű vagy halasztható tervek alárendelését az átfogó jellegű feladatoknak. A könyvtári tervek és beszámolók tanulmányozása és elbírálása megtörtént, de a főbizottság még korántsem tett meg eddig mindent a terveknek valóban ésszerű, fontossági sorrend szerint való módosítása érdekében. Mindamellett eredményként könyvelhető el, hogy a figyelem máris erőteljesen a közérdekű és összefoglaló feladatok felé fordult.

Hasonló, mintegy szervezési feladatok várnak a készülő munkálatok kiadási problémáinak tisztázása terén. Nincs könyvészeti kiadónk és a bibliográfiai művek közzétételét minden kiadóvállalat másod- vagy harmadrendű feladatnak tekinti. A főbizottság számít arra, hogy egyes kéziratainak (elsősorban az I. osztály érdekkörébe tartozóknak) a kiadásáról az Akadémia gondoskodik, de nem mondhatunk le arról sem, hogy más kiadóink is az eddiginél nagyobb mértékben vállalják könyvtártudományi művek kiadását. A tervbevett kiadványok legtöbbször mint munkaeszköznek hasznát egyformán láthatják a társadalmi és természettudományok. Végül fejlesztésre szorul a nagykönyvtárak saját kiadói tevékenysége is. Értékes hagyományokat eleve-nítenék fel ezzel és a baráti külföld meggyőző példáit követnénk.

Könyvtártudomány és könyvtárügy elválaszthatatlanok és az elmúlt évben a főbizottság talán a kívánatosnál nagyobb mértékben foglalkozott olyan könyvtárügyi kérdésekkel is, amelyek érdekeit alaposan érintik ugyan, de megoldásukra nincs hatásköre. Kétségtelen, hogy véleményével ilyen problémák sikeres eldöntéséhez is hozzájárulhat; csakis az a kérdés, hogy nem jelenthetik-e ezek egyéb, eredendően hatáskörébe tartozó témák késedelmét. Az ötéves könyvtártudományi terv végrehajtásának megindulásával legfontosabb feladatává válik a munkálatok irányítása, az előfeltételek állandó szemmel tartása és féltő gondozása, a felmerülő elvi és tartalmi kérdések folyamatos tisztázása. A könyvtáraktól a főbizottság a tervfeladatokban önálló munkaszervezést vár, mert maga tanácskozó szerv lévén, csak az elvi alapvetést és a gyakorlati kérdésekre vonatkozó útmutatást tudja nyújtani, de — természetesen — nem vállalhatja a közvetlen vezetést (vagy akár technikai részletkérdések vizsgálatát).

A tervezett bibliográfiai, történeti és könyvtártani vállalkozások elméleti kérdések sorát vetik fel. A készülő kézikönyvek közül több évtizedekre szól; arculatuk, szerkezetük eldöntése felelősséggel jár. Bibliográfiai irodalmunk képe sokhelyütt vázlattá halványodik, könyv- és írástörténetünk, nyomdásztörténetünk nagy fejezetei hiányoznak, könyvtáraink számos könyvtártani kérdés viszonyainkra illő megoldását várják. Egy-egy tudományág életének hangadója a kutatóintézet, vagy ha az nincs, az akadémiai főbizottság. Feladata tehát az aktuálisnak ítélt szaktudományi kérdéseket felvetnie és állást foglalnia. A főbizottság vállalja is ezt a szerepkört és munkájában mind több időt fordít rá. Az elméleti kérdések sokoldalú és alapos megvitatását csak úgy érheti el, hogy legkiválóbb szakembereinket bevonja munkájába. Eddig számos szakvéleményt, bírálatot dolgozott ki alkalmi szakbizottságok vagy felkért szakértők közreműködésével és megkezdte a tervezett nagy kiadványok részletes szabályzatainak megvitatását is. Munkába vette a könyvtártudományi kutatás tartalmi részére vonatkozó elvek összefoglalását és ezeket fokozatosan nyilvános ankétok tárgyává teszi.

Könyvtáraink — és könyvtárosaink — hatóköre és ennek következtében feladatai az elmúlt esztendőkhöz nagyon növekedtek, a könyvtári teherbírást mindenfelé alaposan ki van használva. Ezért is mind jobban érezzük — és érzi minden kutató — könyvtár-

tudományi hiányainkat. Hiba lenne azt hinni, hogy elvégezetlen bibliográfiai, könyvtár-tani és egyéb feladatok valamiféle rohammunkával rövid időn belül pótolhatók; ezért a módszerért túl nagy árat fizetnénk a könyvtári szolgáltatások csökkenése révén. De van más, járhatóbb út is. Az elszigetelt kezdemények összefoghatók, országos terv ésszerű sorrendben való végrehajtására serkenthetők. Erre törekszik a főbizottság. Megalakulása alkalom arra, hogy könyvtárosaink szakmájuk legmagasabb elméleti színvonalát fejzthessék ki.

PAJKOSSY GYÖRGY

A Magyar-Szovjet Társaság Könyvtártudományi Szakosztálya. A könyvtárak dolgozóiból alakult választmány az 1952. évben hozta létre a Magyar-Szovjet Társaság keretében a Könyvtártudományi Szakosztályt.

A Könyvtártudományi Szakosztály célja és feladata egyrészt, hogy kielégítse a könyvtárosok érdeklődését a Szovjetunió könyvtártudományának, könyvtárügyének kérdései iránt és azok megismerésével, tanulmányozásával, a gyakorlati példák alkalmazásával a magyar könyvtárosok segítséget kapjanak a szocializmus építésében reájuk háruló feladatok megoldásában. Feladata másrészt, hogy a magyar könyvtártudomány és könyvtárügy egyes eseményeiről, elért eredményeiről, problematikus kérdéseiről és vitáiról a VOKSZ útján tájékoztassa a Szovjetunió megfelelő könyvtári szerveit és intézményeit.

E célkitűzésnek megfelelően a Könyvtártudományi Szakosztály munkatervének keretében az elmúlt évek folyamán több ankétot, előadást, klubdélutánt, fogadást rendezett, amelyekben a könyvtárosok minden rétege nagy számban, komoly érdeklődéssel vett részt. Az első ankétot a vidéki megyei könyvtárak vezető dolgozóinak bevonásával a kimrői városi könyvtár munkájának és eredményeinek megbeszélésére szentelte. Az Országos Könyvtáros Konferencia alkalmából filmvetítéssel egybekötött fogadást rendezett. A Szovjetunióban tanulmányúton járt magyar könyvtárvezetők több alkalommal számoltak be nagy érdeklődés mellett tapasztalataikról. Az előadások keretében részletes beszámolók hangzottak el a Szovjetunió egyes nagy könyvtáiról, a Szovjetunió könyvtári szervezetéről, a Nagy Szovjet Enciklopédia hatalmas apparátusáról, a Szovjetunió kulturális életéről és annak legújabb eseményeiről. Több alkalommal rendezett a Szakosztály klubesteket, amelyek életrehívásával a könyvtársadalom régi óhaját kívánta kielégíteni. A legutóbbi klubesten a Hovanscsina került bemutatásra hanglemezről, magas színvonalú előadás keretében. Élénk vita keretében tárgyalta meg a Szakosztály a könyvtári munka hosszú évek óta megoldásra váró kérdését: az új szovjet könyvtári osztályozás problémáját.

Az Országos Széchényi Könyvtárral karöltve a Szakosztály az elmúlt esztendőben a *Bibliotekar* c. szovjet könyvtári folyóirat fordítását adta ki. Ez év elejétől a felmerülő igényeknek megfelelően a Szakosztály ugyancsak a Széchényi Könyvtárral együtt *Könyvtári Tájékoztató* címmel a Szovjetunió, a népi demokráciák és a nyugati könyvtárügy egyes aktuális kérdéseiről tájékoztatja havonta az érdeklődő könyvtárosokat.

Vidéki városaink közül Debrecen követte az országos kezdeményezést, ahol az Egyetemi Könyvtár dolgozóinak vezetésével a városi, üzemi, szakszervezeti könyvtárak dolgozóinak részvételével alakult meg a Szakosztály. Megalakulása óta több ankétot, előadást, klubdélutánt rendezett. A legutóbbi időkben a könyvtári építkezésekről, a mikrofilm alkalmazásával kapcsolatos kérdésekről, a Szovjetunióban tapasztaltokról, valamint a tudományos bibliográfia kérdéséről hangzott el színvonalas, nagy érdeklődéssel kísért előadás. Remény van arra, hogy az 1955. év folyamán más vidéki városban is meg fog alakulni a szakosztály.

H. MALÁN MAGDA

Ankét az új szovjet szakrendszerről. A Magyar—Szovjet Társaság Könyvtártudományi Szakosztálya és az Országos Széchényi Könyvtár március 9-én ankétot rendezett a szovjet könyvtári osztályozás tervezetéről, amelyet O. P. TESZLENKO, a Lenin Könyvtár főkönyvtárosa ismertetett a *Szovjetszkaja Bibliografija* 1954. 36. számában. (TESZLENKO cikkét a *Könyvtári Tájékoztató* teljes terjedelmében magyar nyelven is közölte.) Az ankéton a magyar könyvtárosok igen nagy számban vettek részt.

A vitavezető HARASZTHY Gyula volt, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának igazgatója. Bevezető szavaiban rámutatott arra, hogy a magyar könyvtáros-társadalom régóta nagy érdeklődéssel várja a híreket az új szocialista szakrendszerről, amelynek kidolgozása már évek óta folyik a Szovjetunióban. A decimális szakrendszer közismert fogyatkozásai és könyvtárainknak az olvasók irányában megváltozott magatartása a mi könyvtárosainkat is komoly problémák elé állítja. TESZLENKO cikke először ad bepillantást számunkra a még kísérletezés alatt álló szovjet szakrendszerbe, amely a dialektikus materializmus elvére épült fel. Bár TESZLENKO cikke egyes problémákat még nem zár le, és bár maga az új rendszer még rövidített formájában sem ismert előttünk, mégis szükséges már most foglalkoznunk az új szovjet szakrendszer tudományos szinten történő megvitatásával. HARASZTHY megemlítette az új rendszer néhány alapvető szempontját is, de TESZLENKOval együtt nyomatékosan hangsúlyozta, hogy az új osztályozás bevezetésének felelősségteljes és bonyolult munkájában józan óvatosságra lesz majd szükség. Azt is kiemelte, hogy a mi tudományos vitáink és esetleg más népi demokráciákban történő hasonló megvitatások valamivel hozzájárulhatnak az új szocialista szakrendszer végleges formájának kialakulásához és a gyakorlati alkalmazás megoldásához.

HARASZTHY bevezető szavai után MÁTRAI László akadémiai levelező tag, a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója tartotta meg „*A tudományok marxista osztályozása és a szovjet könyvtári osztályozás tervezete*” c. előadását. Korreferátumában három főkérdés köré csoportosította a problémákat: 1. Az osztályozás filozófiai fogalma általánosságban, 2. a rendszerezés az objektív külvilágban és az azt visszatükröző tudományban, 3. a tudományoknak a könyvtárak szakrendszereiben való szerepe.

Megállapította, hogy az osztályozás mint logikai művelet állandóan magában hordja a tévedések veszélyét s a tudományok haladása egyre jobban mutatja a dialektika alaptanítását, hogy a jelenségek közt nincsenek éles határok és így a tudományok közti határok elmosódnak, másrészt azonban ugyanígy tapasztalható a tudományok elkülönülése, specializálódása is. A könyvtári rendszerezésnek éppen ezt a két, egymásnak ellentmondó feladatot kell megoldania.

A marxizmus—leninizmus szempontjából az osztályozás filozófiai feladata — mint ENGELS klasszikus tanításából kitűnik — az, hogy a világban található mozgásformák egymással való összefüggését igyekezék minél hívebben visszatükröztetni. Ez pedig igen nehéz feladat, mert lépten-nyomon beleütközik abba az ellentétbe, amely az osztályozás és az állandóan mozgásban lévő világ természete között van.

Ami magát a rendszerezést, osztályozást illeti, szükséges, hogy élesen megkülönböztessük a rendszer három különböző formáját: 1. A mozgásformák objektív rendszere, a világ objektív rendszerezettsége, amely a dolgok egymásutániségának, elsőbbségi, okozati viszonyainak objektív törvényszerűségein alapszik. 2. A mozgásformákat visszatükröztető tudományoknak általunk megállapított tudományos rendszere. Ebből a szempontból nézve a tudományok osztályozásának marxista vázlata a következő: a legáltalánosabb törvényekkel foglalkozó tudomány a dialektikus materializmus, amely mind a természetnek, mind a társadalomnak a törvényeit végső fokon tudja kutatni. A tudományok pedig így önként oszlanak két csoportra: természettudományokra és

társadalomtudományokra. A természettudományok úgy rendszereződnek, ahogyan a természet felépül, a társadalomtudományok pedig a történelmi materializmus alap-törvényei szerint tagozódnak olyan tudományokra, amelyek az alappal és olyanokra, amelyek a felépítménnyel foglalkoznak. A természet- és társadalomtudományok határán jelentkezik egy külön tudománycsoport, amely részben természettudomány, részben társadalomtudomány, ilyenek a pszichológia, általános nyelvtudomány, logika stb.

3. A tudományok osztályozásától meg kell különböztetni a könyvtári szakrendszert, amelynek feladata, hogy a könyvek osztályozását az olvasó igényeinek megfelelően, őt nevelve végezze el; nem tudományokat, hanem könyveket osztályoz tehát. A könyvtári szakkatalógusnak nem az a feladata, hogy szolgálilag kövesse a tudományok rendszerének elméleti skémáját, hanem célja, hogy a könyvek használatának legyen praktikus, de elvi alapon álló segédeszköze.

Előadásának befejezéseként MÁTRAJ kiemelte a szovjet szakrendszernek az előbbi szempontokból való előnyeit: világosan és tudatosan a marxizmus—leninizmus tudomány- és rendszer-fogalmára épít, bátran vallja azt az elvet, hogy az a jó könyvtári, szakrendszer, amely a gyakorlatnak megfelel, homogén, kiegyensúlyozott s ezért minden általános könyvtárban tudja tükröztetni az állományt, nincsenek üres és túlzóúfolt főosztályok, nem alkalmaz túlzottan komplikált jelzeteket. Végeredményben az új szovjet szakrendszer a könyvtári szakrendszerek főcélját az eddig ismert összes rendszerek közül a legjobban valósítja meg.

Az ankét résztvevői közül elsőként CSÜRY István (debreceni Egyetemi Könyvtár) szólt hozzá a szovjet szakrendszer elvi alapjaihoz, illetőleg a marxizmus—leninizmus osztályhoz. Nézete szerint nem elégedhetünk meg a szovjet kartársak eredményeinek egyszerű tudomásulvételével, hanem a béketábor vezető országával való kulturális együttműködés arra kötelez, hogy észrevételeinkkel — legyenek azok bármilyen szerények is — magunk is hozzájáruljunk az új, szocialista könyvtári osztályozórendszer kidolgozásához. A rendszerről már MÁTRAJ által is kiemelt pozitív vonások hangsúlyozása mellett megállapította, hogy az valóban teljes mértékben megvalósította a kitűzött célt: a Szovjetunió népeinek szemszögéből nyújt áttekintést az ismeretek egész birodalmáról, erre utal a cirill betűk alkalmazása is. Szükséges lenne azonban a szovjet szakrendszert alkalmassá tenni nemzetközi használatra is, ami a betűjelek mellőzését és a többi országok vonatkozásainak részletesebb kidolgozását hozná magával. Célszerű volna az is, hogy külön könyvtári osztályozórendszer helyett könyvtári és bibliográfiai célra egyaránt alkalmas séma kidolgozása történjék meg.

A marxizmus—leninizmus osztályára vonatkozólag a következő megjegyzéseket tette: a szovjet szakrendszer kidolgozói megtalálták a helyes utat, hogy a polgári szakrendszerekkel szemben sorrendben az első helyet biztosították ennek az alapvető fontosságú szakcsoportnak. Minthogy azonban a marxizmus—leninizmust a maga egészében társadalmi tudománynak fogták fel, azért célszerűnek látták a társadalomtudományoknak közvetlenül ez után való elhelyezését, és csak a szakrendszernek a második felében következnek a természettudományok. Ez pedig ellentétben áll a tudományok engelsi osztályozásával. A nehézségek elosztatására módot nyújt FOGARASI Béla „*A tudományok osztályozásának elméleti és gyakorlati kérdései*” c. művében. FOGARASI akadémikus szerint a filozófia nem tartozik sem a természettudományok, sem a társadalomtudományok csoportjába s így mint önálló tudománycsoport, amely kapcsolatban van mind a természet-, mind a társadalomtudományokkal, az osztályozásban az első helyen áll. A könyvtári szakrendszer élén is állhat a filozófia, a dialektikus materializmus és utána nem szükségszerűen kell a társadalomtudományoknak következniök. A marxizmus—leninizmus klasszikusai műveinek egyesítése ebben az esetben nem a szakkatalógusban, hanem a betűrendes katalógusban történjék meg. A szakkatalógus pedig a

marxizmus klasszikusainak műveit a tárgyuknak megfelelő szakcsoportok keretében fogja feltüntetni.

CSÜRY a következő javaslatokat tette: 1. A könyvtári osztályozás tükrözze a tudományok felépítésének természetes rendszerét. 2. A tudományok szemlélet elvszerű megvalósítása révén válik a szakrendszer a tudományos tájékoztatás és a világnézeti nevelés hasznos eszközévé, nincs szükség a természetes összefüggés megbontására. 3. Legyen az új szakrendszer nemzetközi és alkalmas bibliográfiai célokra is.

KALMÁR Gyula (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) a szovjet szakrendszer társadalomtudományi szakcsoportjához szolt hozzá. A társadalomtudományok szakcsoportjainak élén a „Történelem, történettudományok” csoport áll. Marxista tudományos és könyvtári szakrendszerben másként nem is képzelhető el. A „Közgazdaságtudomány” szakcsoporton belül fontos alcsoport a „Nemzetközi gazdasági kapcsolatok”, szemben az ETO szétfolyó és határozatlan csoportjaival. Helyes, hogy a szakrendszer összeállítói szükségesnek tartották külön „Politika” szakcsoport felállítását. Bizonyos ellentmondás látszik a „Politika, Társadalom élete” és az „Állam és jog. Jogtudományok” szakcsoport elhatárolása tekintetében, nyilván a TESZLENKO által említett okból, hogy ti. a két szakcsoportot illetőleg még nem jött létre végleges megegyezés. Várjuk a magyarázatot arra vonatkozólag is, miért szakított az új szakrendszer a TROPOVSKIJ-féle gyakorlattal abban a tekintetben, hogy a marxizmus elméletét elválasztotta annak gyakorlati hordozójától, a Párttól. Szerencsés alkotású új szakcsoportok az „Ifjúság” és a „Nők társadalmi helyzete. Nőmozgalmak. Nőszövetségek.” Mindkettő olyan problémát old meg, amely a decimális rendszerben szakozóknak mindig sok bosszúságot okozott. A jogi szakcsoportban feltűnik a diplomácia leválasztása a nemzetközi jogról és átvitele a politikai (külpolitikai) szakba. Természetesen erre a pontra is vonatkozik a „Politika” és „Jogtudomány” szakrendszerterületi elhatárolásának még fennálló bizonytalansága, illetve függősége. Hogy az ágazati jogtudományokat hogyan osztályozza az új szakrendszer (valószínűleg másodfokú alcsoportokban) arról TESZLENKO cikkéből nem értesülünk világosan. Ha egyik-másik szakcsoportban egy-két alcsoportot további, másodfokú felbontásban is láthattunk volna, még hasznosabb betekintést nyertünk volna a rendszerbe.

A „Kultúra. Tudomány. Oktatásügy” szakcsoport az ezekről a fogalmakról vallott marxista felfogást tükrözteti: oktatás nélkül nincs kultúra, nincs tudomány. A sajtó is mint az oktatás és nevelés eszköze megfelelő helyen van ebben a szakcsoportban, ugyanígy a könyvtárak és múzeumok. Csak helyeselni lehet a testnevelésnek és sportnak a kultúra csoportjába való helyezését is. Nyilvánvalóan idevaló a bibliográfia is. A „Filológiai tudományok. Irodalom” szakcsoport legnagyobb jelentősége az, hogy táblázatában a nyelvek genealogikus csoportosítása található, ellentétben a decimálisban követett eljárással. A nyelvészet és irodalom egy szakban való szerepeltetése logikus (SZABÓ Ervin a decimális egyik változatában ugyanezt a csoportosítást követte).

A szovjet szakrendszer természettudományi csoportjairól CZELLÁR Ferenc (Országos Műszaki Könyvtár) számolt be. Sajnálattal állapította meg, hogy TESZLENKO cikkéből keveset lehet megtudni a természettudományi szakok problémáira vonatkozóan, mert részletesen csak a társadalomtudományokkal foglalkozik. Ugyanígy keveset beszél az alosztások rendszeréről is. Magában a tervzetben is aránytalan a társadalom- és természettudományok csoportjainak száma (13 és 7, helyesebben 11). Ennek következménye, hogy a természettudományok, különösen pedig a technikai tudományok főosztályai közül több túlszűfolt. A fizikai, matematikai, vegytani tudományokat egy helyett célszerűbb lett volna két főosztályba sorolni, a közös főosztályba sorolt, de óriási fejlődésben levő energetika és híradástechnika is külön főosztályt érdemelt volna, ugyanígy a kohászat, meg a fémek mechanikai-technológiai megmunkálása, a gépgyártás. Hasonló-

képpen rendkívüli fejlődési lehetőségeket ígér a kémiai technológia és a könnyűipar (a zsúfoltságot főleg a textilipar és a műanyagipar okozza).

Elég sok kérdés van, amikre vonatkozólag még nem kaphattunk felvilágosítást TESZLENKO cikkéből. Így: az összetett fogalmak szakjelzetei képzésének módja, a formai alosztások több kérdése (számtáblázatok, árjegyzékek, rajzgyűjtemények, szabaldalmak), a munkára, munkaszervezésre, üzemszervezésre vonatkozó irodalom. Nem világos előttünk a két különböző főosztályba kerülő bibliográfiák elhatárolása. Problémák vannak a 19. helyen álló főosztállyal kapcsolatban is (széleenergetika, helioenergetika, nukleoenergetika).

A felsorolt hiányosságok természetesen következnek abból, hogy TESZLENKO cikke nem foglalkozik részletesen a természettudományokkal, tehát a hiányosságok jórészt csak látszatok. Az egyes főosztályok megterhelése, zsúfoltsága, bizonyos jelzeteknek egy-egy számjeggyel hosszabb volta magában véve nem hiba. A jelzetek nem arra valók, hogy az olvasók vagy a szakozók megtanulják, hanem hogy a fogalmak pontos helyét meghatározzák a szakrendi katalógusban.

Végeredményben CZELLÁR megállapította, hogy az új rendszer elvileg nagyon jó, gyakorlatban azonban csak akkor lesz megítélhető igazán, ha a részletes kidolgozás elkészül.

A jelzetalkotás és az alosztások kérdéseire CSAPODI Csaba (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára) szólt hozzá. Kiemelte, hogy az egész anket legtöbb nehézsége abból ered, hogy nincs megfelelő alapunk az új szovjet szakrendszer megvitatásához. TESZLENKO cikke nem olyan célból készült, hogy kimerítő, részletes ismertetést adjon a rendszerről azoknak, akik a rendszert még nem ismerik, hanem olyanok számára íródott, akik pontosan tisztában vannak az egész szovjet szakrendszerrel, akik kezdettől fogva résztvettek annak kialakításában, megvitatásában. A cikk nyilvánvaló célja az, hogy mintán a viták már nagyrészt lezárultak, az elvi alapok lényegében már tisztázódtak, összefoglaló feleletet adjon a vita közben felmerült kérdésekre. Tehát elvi szempontokat tisztáz, nem egy rendszert ismertet, nem is akar a részletekbe belemenni. Különösen nehéz hozzászólni a jelzetalkotás és az alosztások problémájához, mert egyetlen részletesebben kidolgozott jelzet sem található a cikkben, s mert az alosztásoknak még olyan rövid felsorolása sem olvasható, mint a főtáblázati számoké.

Mindenesetre kétségtelen, hogy az új rendszer a jelzetalkotásnak a régebbi szakrendszerekben bevált módját (főjelzet, alosztások) megtartotta, de a decimálissal szemben letért a tiszta számrendszerről és e helyett a betű- és számrendszer kombinációjával dolgozik. Az osztályozás első tagja minden esetben cirill betű, azután következik a részletesen tagolt osztályozás tizedes jellegű számrendszerben.

Az alosztások tekintetében nagyon érezhető, hogy a rendszer részletes ismerete nélkül olykor szinte sötétben tapogatózunk. Nem tudjuk, hogyan történik a fogalmak kapcsolatbahozása, de egyáltalán azt sem tudjuk pontosan, milyen alosztások vannak és milyenek nincsenek. Esetleg hiánynak érzünk olyanokat, amelyek megvannak, de a cikk mint problémánélküli kérdéseket nem említi. Annyit azonban tudunk, hogy az alosztások rendszere végeredményben a decimális rendszer alapvető szempontjaiból indul ki: vannak általánosan közös és korlátozottan közös alosztások. Az általánosan közös alosztások közt három olyat találunk, amelyeket az ETO-ból is ismerünk: formai, földrajzi és időalosztás. Ezek közül a formai és földrajzi alakjában is hasonló ahhoz, az időalosztásról nincsenek ismereteink. A földrajzi alosztások tekintetében megjegyezhetjük azt, hogy a földrajzi szempont sokszor, úgy látszik, átvándorol a főtáblázati számba. Valószínű az is, hogy a földrajzi alosztás nem minden szakjelzet mellett használható, illetőleg az, hogy különböző szakokban különböző az eljárás. Pl. a természettudományi szakokban minden, a Szovjetunióra vonatkozó anyag (tudománytörténet stb.)

az általános természettudományi szakba kerül és azon belül alosztályozási szempont a Szovjetunió. Viszont a társadalomtudományi szakokban az egyes országokra vonatkozó anyag az egyes rész tudományok alá kerül.

TESZLENKO hangsúlyozza, hogy a földrajzi alosztás szakított azzal a primitív, vulgarizációs irányzattal, amely a földrajzi alosztást három főcsoportra akarta tagolni: Szovjetunió, népi demokratikus és kapitalista országok. Az elfogadott típus alapja az, hogy az országok világrészenként tagolódnak és ezeken belül betűrendben sorakoznak. Nem tudjuk azonban, hogyan oldja meg az új rendszer a nem politikai-földrajzi fogalmak (irányok, folyók stb.) alosztályozását.

Még kevesebbet tudunk az időalosztásról. Itt komoly nehézségek vannak TESZLENKO szerint a periodizáció kérdésében. Ebből az következnék, hogy a rendszer nem évszámokkal, hanem korszakokkal dolgozik. Van egy újfajta alosztás is, az ún. általános alosztás, amely bizonyos hiányokat pótol, s részben a formai, illetve szempont szerinti alosztásokból vesz át fogalmakat. Jele cirill kisbetű.

Összefoglalóan CSAPODI Csaba azt állapította meg, hogy ma még a fenti kérdésekre nem tudunk határozott feleletet adni; világosan csak akkor fogunk látni, ha az első kiadott példányt kézhez kapjuk s akkor további termékeny vitákra kerülhet sor.

VEREDY Gyula (Országos Széchényi Könyvtár) főleg az új szovjet rendszer magyar alkalmazásának kérdéseit boncolta. Előljáróban leszögezte, hogy az adott helyzetben inkább csak az ismertetéshez, nem pedig magához a rendszerhez szólhatunk hozzá. Így is bizonyos azonban, hogy a szovjet tudomány eredményeit felhasználó, rugalmas, hajlékony, a tudományok összefonódását figyelembevevő modern osztályozás könyvtári vonalon is kívánatosabb az 1876-ban indult DEWEY-féle decimálnál. Ebből azonban nem következik, hogy mindjárt rátérhetünk a szovjet könyvtári osztályozásra, hiszen előbb az elmunkálatok egész sorát kell elvégeznünk. Ilyen feladatok: a rendszer négy fokozatú táblázatainak lefordítása szakmai és könyvtári szakértők bevonásával, a magyar viszonyokra való alkalmazás, megfelelő szakkaderek képzésének előkészítése. Ezekben a munkálatokban feltétlenül támaszkodni kell majd az Országos Osztályozó Bizottságra.

Két ponton túlságosan szkeptikusnak tartja VEREDY TESZLENKO álláspontját: egyik, hogy a könyvtári osztályozás lineáris volta nem teszi lehetővé a tudományok közti kölcsönhatások sokrétűségének maradéktalan kifejezését, a másik, hogy elkerülhetetlen némely osztályozási megoldás feltételes és vitás volta. Az elsovel ellentétben maga az új szovjet szakrendszer utal az összefüggések kifejezésére. Ezen az úton még tovább lehetne menni, kár volna lemondani a kísérletezésekről. A második kérdésben pedig a helyes megoldás: a tudomány mai álláspontja szerint eldönteni a kérdéseket. Helyeselte VEREDY az új rendszer általános alosztásának bevezetését, ami egyes esetekben egyszerűsítést jelent. Ugyancsak nincs elvi akadálya bizonyos helyeken a szakok betűrendes osztályozása bevezetésének ott, ahol a tudományos rendszerezés lehetetlen, de vigyázni kell arra, hogy túlzott alkalmazása által az osztályozó rendszer vegyessé ne váljék.

Hangsúlyozta VEREDY annak fontosságát is, hogy az új szocialista osztályozó rendszer ne csak a Szovjetunióban, hanem az egész világon a tudományos fejlődés jelentős tényezőjévé lehessen. Ehhez azonban figyelembe kell venni azt, hogy a legtöbb nemzetközi nyelv latin betűket használ, az európai népi demokráciák is egynek a kivételével. Ezek az országok megegyezhetnének ugyan abban, hogy a főosztályokat cirill helyett latin betűvel jelölik, mert ez a szerkezetet nem érinti, mégis az ilyen különutak könnyen hasadásra vezethetnek. A 20 főszak jelölésére tehát valamilyen más, egységes jelkészletet kellene használni.

A gyakorlati használat szempontjából szerencsésnek mondotta VEREDY a rendszer négyféle terjedelmű változatát. Nálunk természetesen még jóval a bevezetés előtt meg kell vizsgálni, nem volna-e szükség átmeneti alakzatokra, a mi közművelődési és könyvtári adottságainkhoz simulóan.

Sok problémát sorolt még fel VEREDY a tervezet egyes szakjainak a tudományok tartalmához való viszonyában (történelem és gazdaságtörténelem különválasztása, a földrajznak több helyen való felbukkanása stb.), mindegyre a rendszer pontos ismerete nélkül nem tudunk a magunk számára megfelelni. Sokat kell tehát még tárgyalni ezekről a kérdésekről, most csak az előmunkálatoknál tartunk. Örvendezzünk azonban, hogy az ETO tőlünk idegen rendszerét osztályozási munkánkban fel fogja váltani a szocialista társadalmi rendszerhez simuló, az élenjáró szovjet tudomány eredményeire támaszkodó szakrendszer. Addig is a mi feladatunk, hogy a végleges szovjet osztályozás kialakulásáig figyelemmel kísérjük a felmerülő problémákat, hogy majd a könyvtári szolgáltatások zavartalan ellátása mellett jobban, szakszerűbben, eredményesebben szolgálhassuk népünket, népi demokráciánkat.

Az ankét résztvevői közül még PONYI István (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára) fűzött kiegészítéseket az elhangzottakhoz. Elsősorban azért, mert sem a cikk, sem a hozzászólók nem tértek ki a marxista osztályozásra olyan részletességgel, ahogyan azt az alkalmazás feltételezte volna. Ezzel kapcsolatban főleg FOGARASI elvtársnak a tudományok hármas felosztására vonatkozó megállapítására (filozófiai tudományok, társadalmi tudományok, természettudományok), másrészt MÁTRAI László jelentős megjegyzésére a tudományok és könyvanyag osztályozásának egymáshoz való viszonyát illetőleg hívta fel nyomatékosabban a figyelmet. A részletkérdésekkel kapcsolatban több ponton kiegészítette az előtte szólók megállapításait, főleg pedig arra utalt, hogy nemcsak a betűjelek alkalmazásával kapcsolatban merülhetnek fel aggályok, hanem a földrajzi alosztások esetén az országok neveinek betűrendje is komoly nehézségeket fog okozni, mert itt már nemcsak betűkről, hanem az orosz nyelv szavainak sorrendjéről van szó, ez pedig más országok gyakorlatában nehezen lenne keresztülvihető. Összefoglalóan PONYI véleménye szerint a marxista tudományfelosztást alapulvevő osztályozási rendszer toronymagasan felette áll a decimális rendszernek és mindenféle burzsoá szakrendszernek, de a részletkérdések hosszú és alapos megvitatást kívánnak és akkor feltehető, hogy a felmerült nehézségek megszűnnek és mi is áttérhetünk ennek használatára.

Az ankét eredményeit HARASZTHY Gyula foglalta össze. Megállapította, hogy

1. a szakrendszer előnyei elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt jelentősek. Mégpedig azért, mert a marxizmus—leninizmusra épít, az elméletet nem választja el a gyakorlattól és konkrét feladatra koncentrálja az erőket.

2. A magyar könyvtáros közvélemény már eddig is nagy érdeklődéssel fogadta a készülő szovjet szakrendszerről szóló híreket és nagyon szükségesnek tartaná annak részletes ismeretét. Jó volna tehát a kísérletezés és vita további anyagát a Szovjetunióból talán a Magyar—Szovjet Társaság útján beszerezni, hogy állásfoglalásunk, észrevételeink még konkrétebbek lehessenek, a tanulságok levonása maximális haszonnal járjon.

3. Állandóan foglalkoznunk kell az új készülő szovjet szakrendszer anyagával. Ebben igen fontos és szép feladat vár az Országos Osztályozó Bizottságra.

Javasolta HARASZTHY Gyula, hogy egyrészt szorgalmazzuk a kérdések hasonló megvitatását a népi demokratikus országok könyvtárainak körében is, másrészt juttassuk el vitánk anyagát a Lenin Könyvtárnak, hogy onnan feleletet kapjunk a vita folyamán felmerült kérdésekre, illetőleg hogy ott is tapasztalják, milyen érdeklődés kíséri az új rendszer életét a szovjet határokon túl is.

Az Országos Széchényi Könyvtár Gyöngyösi Tudományos Könyvtára. 1955 február 1-én új tudományos könyvtárat adott át a kutatásnak az Országos Széchényi Könyvtár, s ez a könyvtár kis vidéki városban, Gyöngyösön található. A magyar irodalom- és könyvtártudomány egyelőre még nem is látja egészen világosan, mit kapott a gyöngyösi volt ferencendi bibliothéka államosításával és megnyitásával. Századok óta rejtőző értékek kerültek napvilágra és számuk a tudományos feldolgozás során még bizonyára szaporodni fog. Rövid ismertetésünk célja egyelőre az, hogy ez új gyöngyösi tudományos gyűjteményre felhívja a kutatók figyelmét és nagy vonalakban megjelölje, mit is találnak benne.

A ferencend a XIV. század vége felé telepedett meg Gyöngyösön, itt egyik legfontosabb anyakolostorát hozta létre, amely a török hódoltság viharos időszaka alatt is kitarított és hosszú időn keresztül a salvatorianus provincia székhelye volt. Itt működött a rendi teológiai főiskola. Ezek a tények magyarázzák könyvtárának nagyszabású fejlődését. A könyvtár kialakulásának, történetének feltárása a közeljövő tudományos feladatai közé tartozik, nagy segítséget fog hozzá nyújtani maga a becses könyvanyag számtalan irodalom- és művelődéstörténeti értékű bejegyzésével. A gyűjtemény fejlődésének egyik igen fontos mozzanata a kassai ferences rendház II. JÓZSEF uralkodása alatt történt feloszlata volt: a Felvidék nyugalmasabb, török pusztítástól ment maradó területein összegyűlt ritka könyvanyag ekkor került a salvatorianus rendtartomány székhelyére, Gyöngyösre. Álljon itt példa gyanánt két nagybecsű könyv vándorlása, amint az részben a könyvbejegyzésekből, részben a könyvtár egyéb gazdag forrásaiból megállapítható.

Van a gyöngyösi gyűjteménynek egy 1530-as, HERVAGIUSNÁL Baselben megjelent öt kötetes CHRYSOSTOMOSA. Első tulajdonosa OLÁH Miklós volt, aki bejegyzésében zágrábi püspök és kancellárként nevezi meg magát, tehát 1543 és 1548 között szerezte a sorozatot. A XVII. század első éveiben a könyvek, sajátkezű bejegyzése szerint, THURZÓ György nádor birtokában voltak, 1703-ban egy LANDORFFY nevű patrónus a kassai ferences konventnek adományozta őket, a rendház feloszlatakor egy BARANYAI nevű rendtag vitte magával, aki azután Gyöngyös környékén plébánoskodott, s az ő halála után, a XIX. század első éveiben került be a gyöngyösi ferencendi könyvtárba a nagybecsű CHRYSOSTOMOS-kiadvány.

Megvan a gyűjteményben a *Biblia polyglotta* 9 kötetes A. VITRÉNÉL Párizsban 1645-ben MAZARIN bíbornok költségen megjelent kiadása. E műről FRIEDRICH URBÁN: *Historia seu compendiosa descriptio Provinciae Hungariae Ordinis Minorum S. P. Francisci . . . titulo Sanctissimi Salvatoris, Cassoviae* 1759 c. könyvében a 49. lapon ezt olvassuk „Posterior (ti. a kassai rendház egyik épülete) cum contigua Bibliotheca (quae praeter reliquam supellectilem vastissimis novem Tomis S. Scripturam septem linguis exaratum comprehendentibus, prius Varadiensis Residentiae donatis, illinc An. 1713 huc apportatis ornatur) Promotore P. Michaële Spányi A. 1730 extracta, subsequis autem Superioribus necessario apparatu instructa est.” Kiderül tehát, hogy a díszes polyglott biblia először a nagyváradi ferencesek tulajdona volt, onnan Kassára, majd — nyilván az 1780-as években — Gyöngyösre került. Természetes viszont, hogy mindig a salvatorianus provincia határán belül maradt.

A könyvtár rendkívül gazdag ősnymtatványokban, több mint 300 darab inku-nábulumot őriz. Igen nevezetes kötet ANTONINUS Fiorentinus *Confessionaleja*, amely FITZ József feltevése szerint HESS András-féle magyarországi ősnymtatvány, ez a negyedik magyar példány, méghozzá rubrikált. (Vö. FITZ József: *Hess A. a budai ősnym-tádzs.* Bp. 1927. 142–154. l.) LEONARDUS DE UTINO 1473-as *Quadragesimalejéről* (Hain 16117) egy XVII. századi kéztől származó bejegyzése azt állítja, hogy MÁTYÁS király *Corvinájának* volt része (vö. ItK. 1955, 98. l.). Tökéletesen ép példánya van a könyv-

tárnak az 1484-es *Missale Strigoniense*ből (Hain 11429, RMK. III. 7.). A könyv BLAHÓ Vince rendi történetíró bejegyzése szerint a kassai Szent Erzsébet templom gyűjteményéből került ferenerendi tulajdonba. E miscskönyvből HELLEBRANT Árpád szerint (RMK. III. köt. 3. l.) a kassai főtemplomnak is van példánya. Ez az adat, nézetem szerint, hibás. Kassán ma nincs *Missale Strigoniense*, FEHÉR Mátvás, a kassai püspökség könyvtárának modern feldolgozója nem tud róla (*A kassai püspöki könyvtár kódexei és ősnymtatványai*, Kassa 1943). HUBAY Ilona *Missalia hungarica* c. műve viszont ez ősnymtatvány gyöngyösi példányát nem említi. — Ez a pár kiragadott, magyar vonatkozású példa távolról sem mutatja be a gyöngyösi könyvtárnak ősnymtatványokban felhalmozott értékeit. Mielőbb várjuk a gyöngyösi könyvtár ősnymtatványainak tudományos feldolgozását!

Különleges értéke a könyvtárnak a kb. 1000 darab XVI. századi nyomtatvány. Közöttük egészen figyelemre méltó vetutissima anyag, sok humanista mű (ERASMUS *Novum Testamentum*ának 1527-es 4. kiadása, *Adagiói* stb.), számos muzeális becsű könyv található: a nyomdászat történetének nagyjai (KOBURGER, KLEIN, FROBENIUS, Jacques SACON, Josse BADE, ALDUS, GIUNTA, PLANTIN) nem egy, többnyire jól konzerált darabbal vannak képviselve. Szép sorozat állítható össze a Jagello-kori budai könyvkiadók (PAEP, FEGER stb.) megrendelte könyvekből is.

A Régi Magyar Könyvtárhoz tartozó darabok száma szintén 300 körül mozog, ezek egyikét-másikat több példányban őrzi a könyvtár. Valószínűleg itt található az ország egyik leggazdagabb TEMESVÁRI Pelbárt gyűjteménye; megvan SYLVESTER *Ujtestamentuma* (RMK. I. 15.), HELTAI Gáspártól *A Biblianac negyedic resze* (RMK. I. 28.), valamint az *Ujtestamentum* (RMK. I. 51.). Ritkasága miatt nevezetes PÁZMÁNY *Az Nagi Calvinvs Ianosnac hiszec egy Istene* c. műve (RMK. I. 415.), VERESMARTI Mihály *Tanácskozásának első, 1611-es kiadása* (RMK. I. 431.), valamint GYÖNGYÖSI Chrysostomus János *Arany Giapjubul Ekesitetet Ruha* c. könyve (RMK. I. 1024.). SZABÓ Károly és SZTRIPSZKY jegyzékei szerint eddig ismeretlenek voltak az 1651-es nagyszebeni *Almanach*, az 1658-as és 1676-os kassai *Kalendárium*, LIPPAI Ferenc: *Szent Ersebeth Aszszonynak eleven peldaria*... Nagyszombat 1662, SZILI András: *Istenseghben áltözött Ember*... Nagyszombat 1678 és KISS Imre: *Middn az Tekéntetes és nagyságas Galanithai Eszterházi Sándor eltemtetetnek*... Nagyszombat 1681 c. prédikációi. Legérdekesebbek egyike a *Paduai Szent Antal Solosmaja* Kassa 1684 c. mű (RMK. I. 1318.) esete: SZABÓ Károly ebből egyetlen példányt sem látott, létezését az 1747-i kiadás címlapjáról állapította meg. A gyöngyösi könyvtárban 18 példányban találtam meg a nyomtatványt, mégpedig *krudában*. A rejtély megoldása nyilván az, hogy a XVIII. század folyamán Gyöngyösön működő ferences könyvkötő műhelybe küldték le a hajtogatatlan íveket, s a be nem kötött fölösleges példányok heverték századokon keresztül a könyvtárban: a 12. réte XVIII. századi kruda már magában véve is könyvészeti különlegesség. Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy Gyöngyös a régi magyar katolikus irodalom viszonylag teljes gyűjteményével rendelkezik, s ez áll a XVIII. századra is. Megvannak természetesen a magyar történetírók (BONFINI, ISTVÁNFY) és a *Corpus iuris* különböző kiadásai. Néhány szép MISZÓTFALUSI-nyomtatvány is akad, pl. BARANYAI Pál *Viaticum Spiritualeja* (RMK. II. 1795.). Van a könyvtárnak nem egy, az Apponyi-hungaricák között, leírt darabja, ilyen pl. Wilhelm DILLICH: *Ungarische Chronica*, Cassel 1600. c. műve.

Mint már említettem, különös figyelmet érdemel a gyöngyösi régi könyvek számos bejegyzése: nem egy közülük nevezetes kéztől származik. PÁZMÁNY Péter: *A setet haynal-csilag-utan budoso Luteristak Vezetője*, Bécs 1627 c. művének (RMK. I. 558.) címlapján a következő sajtókezü bejegyzést olvassuk: „Admodum Reverendo Domino Nicolao Nowak Archidiacono Zoliomiensi Auctor dedit 1628”. — *Athanasii episcopi alexandrini sanctissima, eloquentissimaque opera*, Lutetiae 1518 szép PARVUS (KLEIN)-

kiadvánnyal egybekötve találjuk ATHANASIUS kisebb műveit (uo. 1519); a kolligatum e második darabjának 65/b számozatlan levelén a kolophon alatt SEGÖSDY Lukács következő bejegyzését olvassuk: „Jesus et gloriosa mater eius Maria ducant nos ad vitam. Hic liber est ad usum fratris Luce de segusdino, ordinis minorum, etc, Quo quis post ipsum usus fuerit, oret iesum salvatorem dulcissimum pro ipso, et pro illis quorum elemosinis emptus fuit, Jesus nos omnes salvet, Rogo si Deum amas, hoc manuscriptum delere non velis, Haec frater Lucas supradictus minimus minorum Manu propria.” SEGÖSDY Lukács 1521-ben halt meg, a bejegyzés tehát élete legvégén 1519 és 1521 között készült, érezni is rajta az élettől búcsúzó ember melancholiáját, nevének földi megörökítését is szeretné az utókorra hagyni. — VERESMARTI Mihály *Intő's tanító levél*, Pozsony 1629 c. könyvét (RMK. I. 697.) küldi a gyöngyösi tanácsnak és a katolikus egyházközségnek sajátkezű dedikációval. — A könybbejegyzések segítségével össze lehetne pl. állítani NÁDASDY Bálint fráter könyvgyűjteményét: az 1540-es években Párizsban tanult, a megvásárolt könyvek értékét tekintve alighanem a főúri család sarja volt. (NAGY Iván nem ismer ily nevű családtagot, ez persze nem teszi lehetetlenné feltevé-sünket.) — HAJNAL Máttyás: *Ki-tett cégér*, Pozsony 1640 (RMK. I. 704.) c. művébe egy 1664-ből való vitézi vers van bejegyezve, mégpedig egy magyarul rosszul tudó német ifjú tollából. — Igen érdekes az a babonafeljegyzés, amely SZEPSI CSOMBOR Márton kezétől származik egy NEANDER-féle görög nyelvtanban (vö. ItK. 1954, 439. l.). — Az ilyenfajta kuriózumok és irodalomtörténeti adatok számát légiónyira lehet szaporítani.

A kb. 16 000 kötetes könyvtár XVII—XVIII. századi anyagában is becses művek találhatók: az egyháztatyák remek XVII—XVIII. századi kiadásai, CORNELIUS A LAPIDE biblia-kommentárjainak szinte teljes sorozata, WADDING nagy rendtörténete, BARONIUS és FLEURY teljes egyháztörténete, egy római *Bullarium*-sorozat, a zwi-brücken-i jezsuita rendház klasszikus auktor kiadványainak nagy száma, az utrechti JANUS PANNONIUS, BENKŐ József ritka *Milkoviája*, rengeteg régi nyelvkönyv, szótár — közöttük egy XVI. századi CALEPINUS —, florilegium (a nagy LANGIUS-féle több példányban). Meg kell még említenem, hogy találtam, egyik kolligatumban XVIII. századi *Árgirus*-ponyvanyomtatványt is, s itt bukkanunk rá MARX *Das Kapital* c. műve I. kötetének (Hamburg 1867) első kiadására: tudomásom szerint ez ma hazánk közgyűjteményeiben egyetlen példány. (Jelenleg a Munkásmozgalmi Intézet könyvtárában.) Említsük meg, hogy innen került ki a *Gyöngyösi Kódex* (kiadta MELICH János Bp. 1898), a *Gyöngyösi Glosszák* (vö. MELICH János, NyK. 1898), a *Gyöngyösi Szótár-töredék* (kiadta MELICH János Bp. 1898) s jelenleg is itt van a *Gyöngyösi Toldalék* néven ismert katolikus énekgyűjtemény (kiadta ALSZEGHY Zsolt, Gyöngyös 1914).

Az eredeti helyéről elszállított gyöngyösi ferences könyvtár az ún. fiókvárosháza, hajdani jezsuita gimnázium, négy földszinti termében kapott igen stílszerű és tökéletesen biztonságos elhelyezést. A teljes anyagot e sorok írója, akkoriban a gyöngyösi áll. gimnázium tanára, 1951 nov. 7-én vette át gondozásra az Országos Könyvtári Központtól. 1952 január végére az eredeti rendet sikerült visszaállítania. Az Országos Széchényi Könyvtár a gyöngyösi volt ferencesrendi könyvtárat, mint teljes egységét megőrzött gyűjteményt és könyvmúzeumot 1953 ápr. 11-én vette át. Kívánjuk, hogy magyar művelődéstörténetünk e kevesek által ismert büszkesége a jövőben minél hatékonyabban szolgálhassa nemzeti tudományosságunkat.

BÁN IMRE

Az új német katalogizálási szabályzat előmunkálatai. A német tudományos könyvtárosoknak 1953 végén Berlinben tartott első kongresszusán többek közt beszámoltak a német könyvtárosegylet katalogizálási bizottságának munkájáról is. Joris VORSTIUS referátumát, amely főleg az új német katalogi

zálási szabályzat munkálatairól szolt, a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1954. évf. 1/2. füzeté közölte és ugyanakkor hozta a tervezetnek addig elkészült első részét, összesen 35 cikkelyt, amelyek az általános részt és az ún. önálló (egy és több kötetes) művek címléírására vonatkozó paragrafusokat ölelik fel.

VORSTIUS előadásából megtudjuk, miért nem lehetett már tovább halasztani a közel 50 éves „porosz instrukciók” átdolgozását és korszerűsítését, amelyek az idők folyamán általános érvényű német szabályzattá nötték ki magukat. Az első szempont: a nyugatnémet könyvtárosok megkezdték a szabályzat átdolgozását; a német egység elve megköveteli, hogy ez egyöntetűen történjék a keletnémetekkel, nehogy a katalógizálási gyakorlatban is hasadás álljon be; éppen ezért ők is a nyugatnémet tervezetet vették tárgyalási alapul. A második szempont: a demokrácia által megnyert új olvasótömegek számára a régi szabályzat túlságosan „tudós” és „népszerűtlen”. A harmadik: a német könyvtárügy jelenlegi helyzete a kis könyvtárakkal való együttműködés érdekében többek közt a legtakarékosabb és legracionálisabb katalógizálási módszert követeli meg. VORSTIUS nem csekély optimizmussal azt mondja, hogy a bizottság már túljutott a munka nehezebbjén, bár ő is megállapítja, hogy még olyan súlyos problémák várnak a következőkben megoldásra, mint az összetett szavak kérdése, az „első szó” vagy „első nominativus” problémája a tárgyi vezérszavas címléírásnál, továbbá a testületi szerző kérdése.

A referens az átdolgozás vezető szempontjaiként a következőket jelöli meg: 1. A régi instrukciók hézagainak kitöltése, anélkül azonban, hogy teljességre törekednének, ami lehetetlen. 2. A nyomtatott katalóguscédula igényeinek figyelembevétele a régi, kézzel írt katalóguscédula mellett. 3. Az anyag áttekinthetőbb és instruktiivabb rendezése, hogy kezdő könyvtárosok is könnyen használhassák. (Pl. külön fejezet az utalókról; a szabályzat elején a legfontosabb definíciók ismertetése stb.) 4. Egységes és minden felesleges vagy mesterkelt új szakkifejezést kerülő terminológia. — A bizottság egyébként szükségesnek látja, hogy a mostani, elsősorban a nagyobb könyvtárak igényeinek szem előtt tartásával készülő szabályzat alapján egy rövidített kiadás is készüljön a kis könyvtárak használatára.

Ami most már a tervezetből elkészült 35 paragrafust illeti, az új szabályzat eddigi részei nem mutatnak fel lényegbeli változásokat a régi „instrukciókhoz” viszonyítva. Csak helyeselni lehet, hogy a tervezet mindjárt az első cikkelyekben pontos és világos definíciókat ad a különböző kiadványtípusokról és a cím egyes fajairól. Így eltérő magyarázatokat eleve kizár, a kezdő könyvtárosnak pedig nagy segítséget nyújt a katalógizálás elsajátításához. Magára a címléírásra vonatkozó cikkelyek nem sokat változtak s ha látszik is az egyszerűbb megoldásokra irányuló törekvés, a mi új szabványunkhoz képest pl. még mindig túlságosan filológiaiak, részletezőnek és aprólékosnak látszik a címléírás folyamata. Kétségtelen, hogy igen sok vonatkozásban (pl. az idegen nyelvű címek, szövegek figyelembevétele stb.) sokkal pontosabb lesz az új német címléírás is, mint a magyar, viszont a munka gyorsaságát nem fogja jelentékenyebben előbbrevinni, ami pedig a rengeteg elpusztított német könyvtár óriási rekatalógizálási feladatait tekintve, szintén nem lebecsülendő szempontnak látszik. Nyilvánvalóan nem bírták leküzdeni a tradíciók erejét olyan mértékben, ahogyan az még a bibliográfiai pontosság mellett lehetséges lett volna. Rendkívül kíváncsian várjuk, hogy ott, ahol a tradíciók gyökeresen eltérnek a világ többi részének katalógizálási gyakorlatától — tehát pl. az első nominativuson való katalógizálás, vagy a testületi szerzős címléírás területén — a bizottság hogyan fogja tudni összeegyeztetni a régi — sok értékes nagy német katalógusban ma is élő — gyakorlatot az új idők mind türelmetlenebbül sürgető követelményeivel.

(m. e.)

Az IFLA huszadik ülészsaka. Az IFLA (International Federation of Library Associations) a nemzeti könyvtári egyesületeket fogja össze. Jelenleg 52 tagja van. Széleskörű munkakörébe a nemzetközi könyvtári együttműködés tárgyi és személyi lehetőségei mind beleférnek. Eredményeit s az ezekkel kapcsolatos cikkeket a *Libri c.* folyóiratban teszi közzé. A második világháború előtt több kongresszust rendezett, de a háború óta csak bizottsági üléseztek. Huszadik ülészsakát 1954-ben (szeptember 27—október 1.) Zágrábban tartotta, amelyen a 16 államból és 4 nemzetközi szervezetből összegyűlt 55 résztvevő összesen 25 tag-egyesületet képviselt. A kulturális értékek védelmén kívül foglalkoztak a külföldi művek beszerzésével; javasolták, hogy az UNESCO adminisztratív célokra a jövőben ne csökkentse a könyv-couponok értékét bizonyos összeggel, mint ahogy eddig tette. Felkérték a SPRINGER-kiadót, hogy folyóirataiban, — amik mellesleg a világ legdrágább periodikái — a jövőben a német nyelvű cikkeken kívül más nyelveket is közöljön, mert ily módon biztosan több lesz az előfizető s olcsóbbak a folyóiratok. A tag-egyesületeket kérték, hogy juttassák el az új periodikák válogatott jegyzékeit az UNESCO-kiadta *Bulletin for Libraries*-ben történő közzétételre. A lumitype-rendszerű könyv- és folyóirat-előállításról nem mondták ki az utolsó szót; nyitvahagyták a kérdést az őszi kongresszus számára. Javasolták az UNESCO-nak az 1886-os brüsszeli egyezmény újrafogalmazását, a nemzetközi kiadványcserének olyan szabályozását, ami minden UNESCO-tagállam számára elfogadható; ezzel kapcsolatban kimondták, hogy szükségesnek érzik a Bureau of International Exchanges feladatainak újabb megállapítását. A szabványok kérdésén kívül előkerült a katalogizálás szabályainak nemzetközi egyeztetése, főleg az anonim és többszerzőjű művek felvételének esetében. Több kérdés vetődött fel a ritka és értékes művek megőrzésével, katalogizálásával, reprodukciójával és kiállításával kapcsolatban. A KC körül újra hosszú vita volt; mi a kívánatosabb: a központi vagy a tájegységenkénti feldolgozás, s ebből a célból vajon felosztható-e a KC területe 50 éves korszakokra? A bizottság ebben a kérdésben sem döntött véglegesen. Foglalkoztak a nemzetközi átkölesönzés szabályaival is, a speciális könyvtárak közül a gyermek-, a kórházi és a vakok számára létesült könyvtárakkal, végül a különböző könyvtári szolgáltatásokkal.

A bizottságok jelentésein és javaslatain az előkészítő jelleg érződik; előadók tárgyalási alapul szolgáló gondolatok összefoglalásainak szánták őket, amikből az idei brüsszeli IFLA kongresszus (szeptember 11—18) farag majd határozatokat.

Az őszi brüsszeli kongresszus elsősorban a bibliográfia, a kiadványok nemzetközi mozgása és útja, továbbá a könyvtárilag fejletlen országok támogatása, a szabványosítás és végül a könyvtárosképzés kérdéseit fogja megvizsgálni.

MALLER SÁNDOR

A Magyar Enciklopédia előkészítése. APÁCZAI CSERE János *Magyar Enciklopédiája* óta (1653) háromszáz éven át magyar nyelven 21 általános enciklopédia, ill. lexikon jelent meg. Ezek között fontosabbak a következők: BUDAI Ferenc: *Magyarország polgári históriájára való lexikon* (1804), GOMBOS Dániel: *Polgári élethez való lexikon* (1837), *Közhasznu Esmeretek Tára* (1839), VÁLLAS Antal: *Nemzeti Encyclopaedia* (1848), *Újabb kori ismeretek tára* (1850), SOMOGYI Ede: *Magyar lexikon* (1879). Terjedelemben és igényességben mindezeket felülmúlja az első modern magyar teljes enciklopédia a *Pallas Nagy Lexikona* (1892—96). Majd ezt követte, főként ennek anyagát felhasználva a *Révai Nagy Lexikona* (1911—1927). Közvetlenül a második világháború előtt jelent meg két kevésbé terjedelmes általános lexikon: az *Új Lexikon* (1936) és az *Új Idők Lexikona* (1938—42). Azóta csak egy két-kötetes kis lexikon látott napvilágot: a *Révai Kis Lexikona* (1946).

E legutolsó általános lexikonok megjelenése óta óriási változás állott be országunk gazdasági, társadalmi és kulturális életében, a társadalomtudományok, természet-tudományok és műszaki tudományok, az irodalom és művészet, az ipar és mezőgazdaság területén, szóval egész életünkben, úgyhogy ma már régi lexikonaink nemcsak szellemükben, hanem adataikban is teljesen elavultak. Ez az oka, hogy a népművelés, a termelés, a tudományos kutatás egyre erőteljesebben sürgeti egy világnézetében és adataiban egyaránt korszerű teljes magyar enciklopédia elkészítését.

Népünk múltjának és jelenének elemzése, a magyar társadalmi fejlődés, gazdasági élet és nemzeti művelődés alapos megismerésének és korszerű értékelésének a munkája az elmúlt évtizedekben komoly haladást tett. Természettudományos kutató és oktató munkánk soha nem látott mértékben kiszélesedett és megnövekedett. Így a magyar tudományos élet — ma inkább, mint valaha — képes lehet arra, hogy egy önálló, a korszerű emberi fejlődés élvonalában álló, egyetemes tudást nyújtó és ugyanakkor a magyar valóságot hiven tükröző enciklopédiát megalkosson.

Az 50 kötetes *Nagy Szovjet Enciklopédia* mint a világ első hatalmas szocialista enciklopédiája befejezéshez közeledik, így a *Magyar Enciklopédia* az emberiség korszerű társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődésére vonatkozó ismeretanyagot és az egyetemes emberi művelődés értékelését illetően szilárd támaszra találhat benne. Az elmúlt évtizedekben a nyugati nagy lexikonok és enciklopédiák is új kiadásokban jelentek meg, mint pl. az *Encyclopaedia Britannica*, a *Chamber's Encyclopaedia*, a *Larousse du XXe siècle*, a *Dictionnaire Encyclopédique Quillet*, *Der grosse Brockhaus*, a *Schweizer Lexikon*, az *Enciclopedia Italiana* stb., úgyhogy a tudományok rohamos haladásával a hasznos ismeretek óriási tömege halmozódott fel bennük.

Mindezek alapján és figyelembevételével kezdeményezte a Magyar Tudományos Akadémia egy új magyar enciklopédia mielőbbi kiadását. A Minisztertanács mérlegelve a tényleges szükségletet, 1954 elején megbízta a Magyar Tudományos Akadémiát a *Magyar Enciklopédia* megalkotásával és kiadásával.

A szerkesztési munkálatok nyomban megindultak. A szerkesztőség tanulmányozta a *Magyar Enciklopédia* társadalmi funkcióit, összeállította a szerkesztéstechnikai irányelveket, és megindította a címszógyűjtést. Ezek szerint a *Magyar Enciklopédia* hármas feladatot lát el.

A népművelési munka számára tartalmazza az általános műveltség kibővített korszerű anyagát, e mellett a tudományos kutatást, valamint a termelő munkát megbízható szakanyag közlésével és a további tájékozódást elősegítő bőséges válogatott bibliográfiával támogatja.

A *Magyar Enciklopédia* az előzetes tervek szerint 24 000 A/4-es oldalon, 24 nagyalakú kötetben mintegy 100 000 címszót tartalmaz. A társadalomtudományok, nyelvek, irodalmak, művészet, sport és üdülés mellett különös gondot fordít a természettudományok és műszaki tudományok részletes ismertetésére. A különféle illusztrációk együttevén mintegy 2500 oldalt tesznek ki. Az enciklopédia előreláthatóan mintegy 50 000 példányban jelenik meg, mert a belföldi közületi szükségletek mellett számolni kell a belföldi egyéni vásárlók igényével és a külföldi megrendelésekkel is.

A *Magyar Enciklopédia* anyagából egyébként két további kiadvány elkészítése látszik szükségesnek. *Egyetemes Kis Magyar Lexikon* címmel szükség van egy népszerű kis kiadásra, amely főként a belföldi egyéni gyors tájékozódást szolgálja és amely mintegy 2000 oldalon nagy példányszámban kiállítható. Emellett azonban a külföldi érdeklődők kedvéért a magyar anyagát *Encyclopaedia Hungarica* címmel külön idegen nyelveken, így orosz, angol, esetleg francia, német nyelven is meg kell jelentetnünk, hogy végre valahára megbízható és korszerű ismeretanyagot tárjunk a világ közvéleménye elé magunkról, országunkról és népünkéről, múltunkról és jelenünkéről.

Az előkészítő munkák erős ütemben haladnak. Jelenleg az összegyűjtött címszóanyag szakmai felülvizsgálása, kiegészítése folyik. A végleges címszóanyag nyilvános megvitatása szakonként a következő év elején történik meg. Azután veszi kezdetét az egyes cikkek kidolgozása. A tervek szerint az első kötet 1958-ban, az utolsó 1964-ben jelenik meg. Vagyis a magyar tudomány és könyvkiadás e hatalmas és reprezentatív vállalkozása mintegy tíz esztendő alatt készül el.

KOVÁCS MÁRÉ

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának tudománytörténeti kiadványai. A tudománytörténet iránt felszabadulásunk óta egyre fokozódik az érdeklődés. A magyar szellemi élet múltjában talán legelhanyagoltabb terület a magyar műszaki múlt története. Nemcsak arról van szó, hogy vannak elfelejtett magyar technikai alkotások, elfelejtett magyar tudósok és mérnökök, elfelejtett intézmények, hanem egész műszaki múltunkat homály fedi. Műszaki múltunk dokumentumait rendszeresen még nem gyűjtöttük össze, nem értékeltük és nem rendszereztük. A magyar szellemi élet fejlődéséről nem lehet addig teljes képet alkotni, míg ezt a hiányt nem pótoljuk. Nagy az aránytalanság értékes műszaki hagyományaink feltárása és az egyéb területeké között. A magyarországi bányászat és kohászat sok tekintetben úttörő volt nemzetközi viszonylatban, vízimérnökeink a XVIII. századtól kezdve magas tudományos képzettségükkel és alkotásaik méreteivel mindig a kor színvonalán állottak, műszaki felsőoktatásunk története szintén kétszázéves múltra tekinthet vissza.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára az Akadémia VI. osztályának Tudománytörténeti Főbizottsága megbízásából és támogatásával fogott hozzá a műszaki tudománytörténeti dokumentumok gyűjtéséhez.

Ennek a vállalkozásnak szerény kezdetét jelzik a könyvtár kiadásában megjelenő „*Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok*” c. sorozat füzetei. A sorozat az ún. bibliográfiák műfajába tartozik. Egy-egy tudós vagy intézmény életének, működésének rövid ismertetése mellett a teljes bibliográfiai adatszolgáltatás a célja, amely a további részletes feldolgozást segíti elő.

A sorozatnak eddig öt füzete jelent meg. Az öt füzet a következő:

1. KÁROLYI Zsigmond: *Beszédes József élete és működése 1786—1852.*
2. FODOR Ferenc: *Balla Antal élete és műszaki munkássága 1739—1815.*
3. SERESS János: *Petzval József.* A fényképező optika magyarszármazású feltalálójának mérnöki, professzori és feltalálói működése. 1807—1891.
4. VENDL Aladár: *Schafarzik Ferenc.* A hazai műszaki földtan megalapítója. 1854—1927.
5. *Institutum Geometricum.* 1782—1850.

A kiadványok témája jelzi a tervezett vállalkozás tervét és programját. A kiadás ütemét sok gátló körülmény lassítja, ezek között elsőrendben szerepel az anyagi fedezet szűkös volta és a kutatás nehézsége. A kutatás előrehaladtával természetesen szélesedik a felölelt terület és konkrétabb lesz maga a program is. A dokumentációs kiadványsorozat felöleli terveiben a műszaki felsőoktatás múltjának egész időszakát (előkészületben van a szenci Collegium Oeconomicum és a műegyetem alapításának körülményei, az új Műegyetem első ötven éve), a műszaki felsőoktatásban kimagasló szerepet betöltő tanárok működését (előkészületben: VÁLLAS Antal, WARTHA Vince és REJTŐ Sándor), a magyar mérnökök és feltalálók alkotásait és eredményeit (előkészületben a XVIII. sz. magyar mérnökei).

A kiadványsorozat szerkesztése közben egy nagyobb vállalkozás perspektívái kezdenek kibontakozni. Hiányzik egy magyar műszaki tudománytörténet, hiányzik a

magyar műszaki tudománytörténet bibliográfiája és szükség volna egy magyar műszaki életrajzi lexikonra. A könyvtár vállalkozása a magyar műszaki múlt feltárására irányul s perspektíváiban mindazoknak a dokumentumoknak felkutatását, összegyűjtését és rendszeres kiadását ígéri, amelyeket a kutatás felszínre hoz. Ebben a perspektívában máris megkezdtük „A magyarországi kézíratos vízrajzi térképek katalógusá”-nak kiadását, melynek első füzeté a könyvtár „Tudományos Műszaki Szakbibliográfiák” c. sorozat első számaként jelent meg.

További tervek megvalósítása anyagi előfeltételektől és a kutatás előrehaladásától függ.

VAS MARGIT

Magyar könyvtáros cikke külföldön. A Német Demokratikus Köztársaság a tudományos irodalom szervezett feltárása érdekében életrehívta a Tudományos Irodalom Központját (Zentralstelle für wissenschaftliche Literatur). A ZvL az irodalom feltárása gyakorlati munkájának elősegítése érdekében 1953 óta „*Dokumentation*” címmel folyóiratot ad ki. A folyóirat általában tanulmányokat közöl a gyakorlati dokumentációs munka köréből, ismerteti a népi demokratikus országok dokumentációs intézményeinek munkáját, ezek legfontosabb kiadványait, foglalkozik az osztályozás, a dokumentalisták oktatásának kérdéseivel is. A folyóirat eddigi számaiban is sok, hazai munkánk során is használható tanulmány jelent meg.

1954 novemberi (9.) száma magyar szerző — OROSZ GÁBOR — cikkével kezdődik. OROSZ GÁBOR a dokumentációs munka egyik legfontosabb területét, a dokumentációs szolgáltatások gépi segédeszközeit, az ún. dokumentációs válogatóberendezéseket választotta tanulmánya tárgyául.

A dokumentációs szolgáltatásokkal szembeni követelmények mind mennyiségi, mind minőségi szempontból egyre fokozódnak. Igen lényeges tényezővé vált az idő, azaz a tájékoztatás gyorsasága. A tájékoztató munka eddigi segédeszközei, az indexek, bibliográfiák, katalógusok stb. lassanként nem alkalmasak az egyre növekvő szükségletek kielégítésére.

Ezért egyre szélesebb körben jelentkezik az igény a gépi válogatóberendezések irányában, amelyek a dokumentációs szolgáltatások gyorsítását, elmélyítését, kibővítését, sőt nagyobb fokú megbízhatóságát is biztosítják.

A tanulmány a dokumentációs válogatóberendezések elemeiből indul ki, megállapítja, hogy minden válogatóberendezés három alapelemből, az adattartóból, az adatkiemelőből és a kettőjüköt összekötő jelzet-rendszerből áll. Mind az adattartó, mind az adatkiemelő, bár a legkülönbébb technikai kivitelben készülhetnek, állandó részük a memória-alany, illetve a tapogató mechanizmus. Felsorolja a ma használatos memória-alanyokat és a hozzájuk tartozó tapogató mechanizmusokat, a berendezéseket kézi-, félautomata-, automata- és hiperautomata csoportokra osztja. Megállapítja, hogy a dokumentációs gyűjtemények és a válogatóberendezések típusai között arányos viszony áll fenn. A gyűjtemények nagyságrendje szerint

ezer darabig	kézi
tízezer „	félautomata
százezer „	automata
millió gyűjtemény	hiperautomata

válogató berendezést igényel.

Részletesen foglalkozik Orosz Gábor tanulmányában a jelzetrendszerekkel, azok alkotásával, a velük szemben támasztott követelményekkel és különböző szempontok szerint csoportosítja őket. Megemlíti azokat a szempontokat, amelyek a megfelelő jelzetrendszer kiválasztása szempontjából fontosak.

A dokumentációs válogatóberendezések problémaköre rendkívül tág. Orosz Gábor összefoglaló áttekintést nyújt és cikke módot ad az érdeklődőknek, hogy a kérdés részleteit tovább tanulmányozhassák. Ennek elősegítését szolgálja az igen bő megadott irodalom, amelyet szöveg közti megjegyzések is kiegészítenek. A cikk ábrái a legfontosabb használatos lyukkártyákat ábrázolják.

JÁNSZKY LAJOS

Heinrich Uhlen Dahl, 1886—1954. A múlt év végén hosszabb betegeskedés után elhunyt Heinrich UHLENDAHL, a lipcsei Deutsche Bücherei főigazgatója. Benne Magyarország és a magyar könyvtárügy is őszinte, lelkes barátját veszítette el. Többször járt Magyarországon, ismerte és szerette kultúránkat, az ő kezdeményezésére nyílt alkalmá több kartársunknak cserekönyvtárosként hosszabb lipcsei tartózkodásra.

A Deutsche Bücherei 1924-ben találta meg hivatott vezetőjét az akkor még fiatal UHLENDAHL személyében, aki mint irodalom- és kultúrtörténész a berlini „Preussische Staatsbibliothek”-ban a legjobb könyvtári szakképzettséget sajátította el gyakorlatilag is. Nem készült tudósnak: sokoldalú műveltsége, friss, ruganyos szelleme, kitűnő ösztöne munkatársai megválasztásában, nyugodt irányítókézsége, szociális érzéke, a köz szolgálatáért érzett őszinte lelkesedése, a nagy vonalak mellett a részletkérdések iránt való érdeklődése kitűnő szervezővé predesztinálták.

A Deutsche Bücherei a nagy német nemzeti könyvtár szerepét tölti be; azét a központi könyvtárét, amely az egész világ német nyelvű kiadványait hiánytalanul gyűjti és a tudomány és a nagyközönség számára minél alaposabban feltárja és hozzáférhetővé teszi. Ennek a hivatásnak UHLENDAHL vezetése alatt meg is felelt: a régi könyvkereskedelmi bibliográfiák kiadásának átvételével, lépésről lépésre való tökéletesítésével és a könyvtári katalogizálási szabályoknak azokra való alkalmazásával a nemzeti bibliográfia minden feladatát teljességgel, pontossággal és gyorsasággal látja el (heti, havi, továbbá: régebben féléves és öt éves, most évi és tízévi) jegyzékeivel, amelyek felölelik a társulati, hivatalos és egyetemi kiadványokat is; speciális területekre kurrens bibliográfiákat ad ki (pl. zenei bibliográfiákat); feldolgozza a könyvekben, folyóiratokban megjelenő „rejtett bibliográfiákat”; Németországban elsőnek épített ki egy minden követelményt kielégítő országos jellegű tájékoztató szolgálatot, s végül fennállásának negyvenegynéhány éve alatt állomány tekintetében is egymás után hagyta maga mögött az ország évszázados nagykönyvtárait, és ma már több milliós anyaggal tartja a vezetőhelyet.

A Deutsche Bücherei, hála vezetője nemes gondolkodásának, a fasiszta barbarizmus éveiben is megmaradt az emberi kultúra menedékhelyének, és a második világháború borzalmas pusztításából szinte sértetlenül került ki.

MORAVEK ENDRE